

AUTORSKO I SRODNA PRAVA U SISTEMU PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE U BOSNI I HERCEGOVINI

Advokatska firma „SAJIĆ“ o.d. Banja Luka
Knežopoljska br. 10, Banja Luka, BiH
tel: +387 51 227 620
fax: +387 51 227 623
mail: info@afsajic.com
www.advokatskafirmasajic.com

SADRŽAJ:

AUTORSKO I SRODNA PRAVA U SISTEMU PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE U BOSNI I HERCEGOVINI	4
UVOD	4
ZAKONSKO REGULISANJE I PODJELA PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE	5
AUTORSKO PRAVO I SRODNA PRAVA	8
- Pojam autorskog prava	8
- Predmet i obim zaštite autorskog prava	10
- Subjekt autorskog prava	11
- Sadržaj autorskog prava	12
- Vremensko trajanje autorskog prava	15
- Ostvarivanje autorskog prava	16
- Zaštita autorskog prava	18
- Mjere za osiguranje zaštite autorskog prava	21
- Srodna prava	23

*Publikaciju pod nazivom „AUTORSKO I SRODNA PRAVA U BOSNI I
HERCEGOVINI“ napisali su Helena Babić i Ognjen Bogdanić*

AUTORSKO I SRODNA PRAVA U SISTEMU PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE U BOSNI I HERCEGOVINI

UVOD

Pravo intelektualne svojine predstavlja noviju, i na našim prostorima još uvijek ne u tolikoj mjeri razvijenu pravnu oblast koja će svoju punu primjenu i ekspanziju imati u godinama koje su ispred nas. Nastanak i razvitak prava intelektualne svojine u neraskidivoj je vezi sa ubrzanim tehnološko-tehničkim razvojem na globalnom nivou, otkrićem velikog broj pronalazaka koji su unaprijedili cjelokupno čovječanstvo. Naravno, naprijed navedeno je bilo proizvod ljudskog uma, plod neprestanog razvoja i usavršavanja ljudskih ideja koji su doveli do toga da današnje generacije uživaju u svim blagodatima i pogodnostima koje su dostupne u svijetu. Dakle, posljedica je to i konstantne ljudske potrebe za usavršavanjem, rješavanjem problema, kao i željom da pojedinci pokažu svoje lične sposobnosti, vještine i mogućnosti.

S tim u vezi, da bi se zaštitila tvorevina ljudskog uma i intelekta, osobenost koju svaki čovjek nosi u sebi, koja je morala biti ispoljena u određenom materijalnom obliku, došlo je od nastanka prava intelektualne svojine. Pravo intelektualne svojine možemo definisati kao posebna prava koja imaju autori, pronalazači i ostali nosioci prava intelektualne svojine, a sam pojam intelektualne svojine odnosi se na tvorevine ljudskog uma kao što su izumi, književna i umjetnička djela, simboli, nazivi, slike, te dizajn koji se koristi u industriji. Intelektualna svojina se sastoji od skupa ovlašćenja koja pravni poredak jedne zemlje priznaje nosiocu prava intelektualne svojine. Dakle, intelektualna svojina ne predstavlja svojinu u pravom smislu te riječi nad određenom stvari. Iz toga možemo izvesti zaključak da su dvije osnovne komponentne koje pobliže određuju pravo intelektualne svojine nematerijalni karakter predmeta zaštite, kao i ekonomska korist koju nosilac prava intelektualne svojine ostvaruje iskorišćavanjem predmeta zaštite. Pored toga, bitno obilježje

intelektualnih prava jeste da se njihovo dejstvo prostire i djeluje prema svima (erga omnes).

Oblast zaštite intelektualne svojine jeste oblast koju Bosna i Hercegovina (BiH) mora u potpunosti da uskladi sa evropskim standardima i pravilima, i to kroz harmonizaciju i usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa pravnim propisima i tekovinama Evropske unije (EU) - *acquis communautaire*. Navedeno usklađivanje važan je dio primjene Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom, a što predstavlja jedan od osnovnih koraka koje Bosna i Hercegovina mora da učini na svom putu ka punopravnom članstvu u Evropskoj uniji.

Smatramo da Bosna i Hercegovina (BiH) ima dobru osnovu i kvalitetno zakonsko uređenje ove pravne oblasti, ali da akcenat treba staviti na dosljednu primjenu postojećih zakonskih propisa, kao i na osvještavanje i edukaciji potencijalnih nosilaca prava intelektualne svojine, kako bi isti u punoj mjeri mogli da zaštite svoja intelektualna djela.

ZAKONSKO REGULISANJE I PODJELA PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE

Pravo intelektualne svojine obuhvata nekoliko grana prava, koje možemo podijeliti u dvije osnovne grupe:

1. *Autorsko pravo i srodna prava*
2. *Prava industrijske svojine*

Autorsko pravo je pravo autora na njihovim djelima iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti.

Srodna prava obuhvataju prava izvođača, proizvođača fonograma, filmskih producenata, organizacija za radiodifuziju, izdavača i proizvođača

baza podataka na njihovim izvođenjima, fonogramima, videogramima, emisijama i bazama podataka.

U prava industrijske svojine ubrajaju se:

- Patent
- Žig
- Industrijski dizajn
- Oznaka geografskog porijekla
- Topografija integrisanog kola

U Bosni i Hercegovini se primjenjuje niz zakona kojima se reguliše oblast prava intelektualne svojine. Radi se o zakonima koji se primjenjuju na teritoriji cijele BiH, odnosno o zakonima koji su doneseni na državnom nivou. U BiH, kada se radi o predmetnoj oblasti, na snazi se sljedeći zakoni:

- ***Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH***, kojim se uređuje pravo autora na njihovim djelima iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti; prava izvođača, proizvođača fonograma, filmskih producenata, organizacija za radiodifuziju, izdavača i proizvođača baza podataka na njihovim izvođenjima, fonogramima, videogramima, emisijama i bazama podataka; ostvarivanje autorskog prava i srodnih prava; zaštita autorskog prava i srodnih prava; kao i oblast primjene samog Zakona,
- ***Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava*** uređuje samo jedan od načina ostvarivanja ovih prava, putem kolektivnih organizacija.
- ***Zakon o patentu BiH***, kojim se uređuje pravna zaštita izuma patentom i konsenzualnim patentom, odnosno postupak za priznanje patenta i dodjelu konsenzualnog patenta,

- **Zakon o žigu BiH**, kojim se uređuje način sticanja, održavanje, sadržaj, evidencija prometa, prestanak i zaštita žiga na teritoriji Bosne i Hercegovine,
- **Zakon o industrijskom dizajnu BiH**, kojim se regulišu uslovi za zaštitu dizajna, način sticanja, održavanje, sadržaj, evidencija prometa, prestanak i zaštita industrijskog dizajna u Bosni i Hercegovini,
- **Zakon o zaštiti oznaka geografskog porijekla BiH** kojim se uređuje način sticanja, održavanje, sadržaj, prestanak i pravna zaštita oznaka geografskog porijekla u Bosni i Hercegovini,
- **Zakon o zaštiti topografije integrisanog kola BiH** kojim se uređuje topografija integrisanog kola, uslovi zaštite topografije integrisanog kola, prava njenog stvaraoca, odnosno stvaraočevog poslodavca ili lica koje je naručilo njenu izradu, kao i način i ostvarivanje tog prava.

Bosna i Hercegovina je, pored zakonskih propisa koji se primjenjuju na njoj teritoriji, potpisnik velikog broja međunarodnih konvencija i ugovora iz oblasti prava intelektualne svojine, a koje odredbe tih konvencija i ugovora se primjenjuju u zemljama potpisnicama. Sama ideja postojanja međunarodnog prava intelektualne svojine, datira još sa kraja 19. vijeka, kada su donesene prve konvencije iz ove oblasti, čiji je osnovni cilj bio da ublaži sve nedostatke nacionalnih prava intelektualne svojine, kao i velike razlike koje su postojale između njih. Jedne od važnijih konvencija i ugovora koje je BiH potpisala i ratifikovala jesu:

- **Bernska konvencija o zaštiti književnih i umjetničkih djela iz 1886 godine,**
- **Ugovor o autorskom pravu uz 1996. godine,**
- **Međunarodna konvencija o zaštiti umjetnika izvođača, proizvođača, fonograma i radio-difuznih organizacija iz 1961. godine,**

- **Konvencija o zaštiti proizvođača fonograma od nedozvoljenog umnožavanja njihovih fonograma iz 1971. godine,**
- **Pariska konvencija za zaštitu industrijske svojine iz 1883. godine,**
- **Budimpeštanski sporazum o međunarodnom priznavanju depozita mikroorganizama radi postupka patentiranja iz 1977. godine,**
- **Madridski sporazum o međunarodnoj registraciji žigova iz 1989. godine,**
- **Lisabonski sporazum o zaštiti oznaka porijekla i njihovom međunarodnom registrovanju iz 1958. godine,**
- **Strazburški sporazum o međunarodnoj klasifikaciji патената iz 1971. godine.**

U ovom radu detaljno smo obradili Autorsko pravo i srodna prava, u skladu sa mjerodavnim zakonskim odredbama koje se odnose na predmetnu oblast.

AUTORSKO PRAVO I SRODNA PRAVA

Pojam autorskog prava

Predmet zaštite autorskog prava je autorsko djelo. Po opšteprihvaćenoj definiciji, autorsko djelo možemo definisati kao djelo ljudskog intelekta sa određenim duhovnim sadržajem, koje ima individualni karakter i koje je na neki način izraženo. Dakle, osnovna obilježja koja karakterišu pojam autorskog djela jesu:

- ljudska tvorevina
- duhovni sadržaj
- originalnost (individualnost)
- forma (oblik)

Autorsko pravo nastaje istovremeno sa nastankom autorskog djela. To znači da za sticanje i održavanje autorskopravne zaštite nije

propisan upravni postupak pred određenim državnim organom, niti je potrebno ispuniti bilo kakve formalnosti. U skladu s tim, ne postoji registar zaštićenih autorskih djela. Dakle, u Bosni i Hercegovini je zastupljen princip da se autorsko pravo stiže bez formalnosti, što je prihvaćeno i u većini drugih zemalja u svijetu. Upravo način nastanka predstavlja jednu od osnovnih razlika autorskog prava u odnosu na nastanak prava industrijske svojine, za koji je neophodno sprovesti upravni postupak pred Institutom za intelektualnu svojinu Bosne i Hercegovine.

Da bi jedno djelo imalo status autorskog djela, ono mora biti objavljeno. Objavljivanje, shodno mjerodavnim odredbama Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH, znači da je autorsko djelo ili predmet srodnog prava s dozvolom ovlaštenog lica postalo dostupno javnosti prvi put.

Pod izrazima "javni" i "javnost" podrazumijevamo veći broj lica koja nisu međusobno povezana rodbinskom vezom ili drugim ličnim vezama.

Izdavanje, znači da je dovoljan broj izrađenih primjeraka autorskog djela ili predmeta srodnog prava s dozvolom ovlaštenog lica ponuđen javnosti ili stavljen u promet.

U smislu Zakona o autorskom i srodnim pravima, autorskim djelom se smatra individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja, ako Zakonom nije drugačije određeno, a autorskim djelom smatraju se naročito:

- pisana djela (književni tekstovi, studije, priručnici, članci i ostali napisi, kao i kompjuterski programi),
- govorna djela (govori, predavanja, propovijedanja i druga djela iste prirode),
- dramska, dramsko-muzička i lutkarska djela,
- koreografska i pantomimska djela,
- muzička djela s riječima ili bez riječi,

- audiovizuelna djela (filmska djela i djela stvorena na način sličan filmskom stvaranju),
- djela likovnih umjetnosti (crteži, slike, grafike, kipovi i druga djela iste prirode),
- djela arhitekture (skice, planovi, nacrti i izgrađeni objekti),
- djela svih grana primijenjenih umjetnosti, grafičkog i industrijskog oblikovanja,
- fotografska djela i djela proizvedena postupkom sličnim fotografskom,
- kartografska djela,
- prezentacije naučne, obrazovne ili tehničke prirode (tehničke skice, planovi, grafikoni, formulari, ekspertize, nalazi vještaka, prezentacije u plastičnom obliku i druga djela iste prirode).

Predmet i obim zaštite autorskog prava

Nastanak djela, nezavršeno djelo, naslov i drugi sastojci djela, ako predstavljaju individualne duhovne tvorevine, zaštićeni su kao samostalno autorsko djelo. Dakle, autorsko djelo u cjelini, kao i dijelovi autorskog djela uživaju jednaku autorskopravnu zaštitu. Pored toga, prevodi, prilagođavanja, muzički aranžmani, muzičke obrade i druge prerade izvornih autorskih djela koje predstavljaju individualnu duhovnu tvorevinu zaštićeni su kao samostalna autorska djela.

Autorskim djelom smatraju se i zbirke autorskih djela ili druge građe (enciklopedije, zbornici, antologije, zbirke narodnih književnih i umjetničkih tvorevina, zbirke dokumenata, zbirke sudskih odluka, baze podataka i slično) koje, s obzirom na izbor, raspored ili način izlaganja svog sadržaja, predstavljaju samostalne individualne duhovne tvorevine. Uključenjem izvornih djela u zbirku ne smije se povrijediti pravo autora tih djela. Uključenjem druge izvorne građe u zbirku ta građa ne postaje zaštićeno djelo.

Baze podataka predstavljaju zbirke samostalnih djela, podataka ili druge građe u bilo kakvom obliku koja je sistematski i metodički sređena i

pojedinačno dostupna na elektronski ili drugi način. Autorskoppravna zaštita ne primjenjuje se na kompjuterske programe upotrijebljene za izradu ili rad elektronskih baza podataka.

U Zakonu o autorskom i srodnim pravima je taksativno nabrojano šta se ne smatra autorskim djelom, shodno čemu ne uživaju autorskoppravnu zaštitu:

- ideje, koncepti, postupci, radne metode, matematičke operacije, načela ili otkrića,
- službeni tekstovi iz oblasti zakonodavstva, uprave i sudstva (zakoni, uredbe, odluke, izvještaji, zapisnici, sudske odluke i slično),
- politički govori i govori održani tokom sudskih rasprava,
- dnevne vijesti ili razne informacije, koje imaju karakter kratke vijesti sadržane u obavještenju za štampu,
- narodne književne i umjetničke tvorevine.

Prevodi tekstova i govora koji se odnose na ideje, koncepte, postupci, radne metode, matematičke operacije, načela, otkrića, službene tekstove iz oblasti zakonodavstva, uprave i sudstva autorskoppravno su zaštićeni, osim ako su objavljeni kao službeni tekstovi.

Subjekt autorskog prava

Autor djela je fizičko lice koje je stvorilo djelo. Pravna lica ne mogu da budu autori, budući da nisu u stanju da izraze svoju volju.

Autorom se smatra lice čije su ime i prezime, pseudonim ili neki drugi znak označeni na djelu na uobičajeni način, dok se suprotno ne dokaže. U slučaju anonimnog ili pseudonimnog djela, izdavač čije je ime naznačeno na djelu smatra se zastupnikom autora dok se suprotno ne dokaže, i kao takav ovlašten je da vrši moralna i imovinska prava autora. Ako izdavač nije naznačen na djelu, za ostvarivanje autorskog prava

ovlašteno je lice koje je objavilo djelo. Autorsko pravo na neobjavljena djela čiji autor nije poznat ostvaruje odgovarajuća organizacija autora.

Ako autorsko djelo stvoreno saradnjom dva ili više lica čini nedjeljivu cjelinu, svim koautorima pripada nedjeljivo autorsko pravo. Udio pojedinog koautora određuje se srazmjerno stvarnom doprinosu koji je svaki od koautora dao u stvaranju djela, ako njihovi međusobni odnosi nisu drugačije uređeni ugovorom. Odluku o korištenju autorskog djela donose zajedno svi koautori. Koautor ne može uskratiti svoju saglasnost suprotno principima savjesnosti i poštenja. Ako se koautorsko djelo sastoji od dijelova koji se mogu zasebno koristiti i ako se autor svakog takvog dijela može identifikovati, autor svakog dijela smatrat će se izvornim vlasnikom imovinskog prava u dijelu koji je on stvorio.

Ako dva ili više autora spoje svoja djela radi zajedničkog iskorištavanja, svaki od njih ima autorsko pravo na svom dijelu. Odnosi između autora spojenih djela uređuju se međusobnim ugovorom. Dakle, u konkretnom slučajanju postoje dva djela, sa svojim individualnostima, dok se samo stvara pretpostavka postojanja jedinstvenog koautorskog djela.

Sadržaj autorskog prava

Autorsko pravo nastaje i pripada autoru na osnovu samog stvaranja autorskog djela i nije uslovljeno ispunjenjem bilo kakvih formalnosti ili zahtjeva u pogledu njegovog sadržaja, kvaliteta ili svrhe. Dakle, subjektivno autorsko pravo nastaje samom činjenicom nastanka autorskog djela, i kao što je već ranije rečeno, to predstavlja jednu od osnovnih razlika koje postoje između autorskog prava i prava industrijske svojine. Sa ciljem očuvanja dokaza ili iz drugih razloga, autor može deponovati originale ili primjerke svojih autorskih djela ili predmeta svojih srodnih prava u Institutu za intelektualnu svojinu BiH. Deponovano djelo upisuje se u knjigu evidencije autorskih djela koju vodi Institut. Međutim, deponovanje nije obaveza autora, niti je uslov za sticanje autorsko-pravne

zaštite, već samo mogućnost, obzirom da se u BiH primjenjuje princip neformalnog sticanja autorskog prava.

Autorsko pravo je jedinstveno pravo na autorskom djelu koje sadrži:

1) isključiva lično-pravna ovlaštenja (autorska moralna prava);

Autorska moralna prava štite autora u pogledu njegovih duhovnih i ličnih veza s njegovim djelom, a isto obuhvata:

- *pravo objavljivanja*, po kojem autor ima isključivo pravo odlučiti da li će, kada, na koji način i u kojoj formi njegovo djelo biti objavljeno,
- *pravo priznavanja autorstva*, po kojem autor ima isključivo pravo da bude priznat i označen kao stvaralac svog djela, što podrazumijeva i pravo autora da odredi da se njegovo djelo objavi pod njegovim imenom, pseudonimom, odnosno nekom drugom oznakom ili anonimno,
- *pravo poštivanja djela*, po kojem autor ima isključivo pravo da se suprostavi svakom mijenjanju ili upotrebi djela ako bi takvo mijenjanje ili upotreba vrijeđali njegovu čast i ugled.

2) isključiva imovinskoppravna ovlaštenja (autorska imovinska prava);

Autorska imovinska prava sadrže isključivo ovlaštenje autora da zabrani ili dozvoli iskorištavanje svog djela i primjeraka tog djela, ako Zakonom nije drugačije određeno. Drugo lice može iskorištavati autorsko djelo samo s dozvolom autora. Za svaki oblik iskorištavanja autorskog djela od drugog lica autoru pripada posebna naknada, osim ako Zakonom ili ugovorom nije drugačije određeno.

Autorska imovinska prava sadrže naročito:

- *pravo reprodukcije*, obuhvata isključivo pravo fiksiranja djela na materijalnom nosaču (primjerku djela) neposredno ili posredno, privremeno ili trajno, djelimično ili u cjelini, bilo kakvim sredstvima i na bilo kakav način,

- *pravo distribucije*, podrazumijeva isključivo pravo stavljanja u promet originala ili kopije djela, snimke izvođenja ili fonograma na materijalnom nosaču, prodajom ili drugim načinom prijenosa vlasništva, uključujući uvoz radi takvog stavljanja u promet i javne prodaje ili drugog oblika prijenosa vlasništva,
- *pravo davanja u zakup*, podrazumijeva isključivo pravo davanja na korištenje originala ili primjerka djela na vremenski ograničeni period, u svrhu ostvarivanja posredne ili neposredne privredne koristi,
- *pravo saopštavanja javnosti*, predstavlja isključivo pravo da se djelo učini dostupnim javnosti u nematerijalnom obliku i obuhvata naročito pravo javnog izvođenja; pravo javnog prenošenja; pravo javnog prikazivanja; pravo javnog saopštavanja s fonograma i videograma; pravo radiodifuznog i kablovskog emitiranja; pravo radiodifuznog i kablovskog reemitiranja; pravo sekundarnog korištenja djela koje se radiodifuzno emitira; pravo činjenja dostupnim javnosti,
- *pravo prerade*, obuhvata isključivo pravo da se izvorno djelo prevede, dramski ili muzički obradi, promijeni ili na bilo koji drugi način preradi, što obuhvata i slučaj kada se izvorno djelo u neizmijenjenom obliku uključi ili ugradi u novo djelo,
- *pravo audiovizuelnog prilagođavanja*, podrazumijeva isključivo pravo da se izvorno djelo preradi ili uključi u audiovizuelno djelo,
- *pravo prevoda*.

3) druga ovlaštenja autora (druga prava autora).

Ostala prava autora obuhvataju sljedeća prava:

- *pravo na naknadu za davanje na posluhu*, podrazumijeva pravo autora na odgovarajuću naknadu ako se original ili primjerak njegovog djela daju na posluhu putem javnih biblioteka, odnosno drugih institucija kojima je to djelatnost,
- *pravo slijeđenja*, ukoliko original djela likovne umjetnosti, nakon što ga je autor prvi put prodao, bude ponovo prodat, autor ima

pravo da bude obaviješten o prodaji i novom vlasniku i da potražuje naknadu pod uslovom da se prodavač, kupac ili posrednik profesionalno bave prometom umjetničkih djela (prodajni saloni, galerije, aukcionarske kuće i slično). Visina naknade je regulisana Zakonom o autorskom i srodnim pravima,

- *pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu*, ukoliko se autorsko djelo može reprodukovati bez autorovog odobrenja, autor djela za koja se, s obzirom na njihovu prirodu, može očekivati da će biti reprodukovana fotokopiranjem ili snimanjem na nosače zvuka, slike ili teksta, za privatnu ili drugu vlastitu upotrebu ima pravo na naknadu od takve upotrebe,
- *pravo pristupa i predaje djela*, podrazumijeva pravo pristupa originalu ili primjerku svog djela koji se nalazi u posjedu drugog lica ako je to neophodno za vršenje njegovog prava reprodukcije ili prerade i ako to nije suprotno opravdanim interesima posjednika.

Vremensko trajanje autorskog prava

Autorsko pravo traje za života autora i 70 godina nakon njegove smrti. Ako autorsko pravo zajednički pripada koautorima, rok se računa od smrti koautora koji je posljednji umro. Autorsko pravo na anonimno djelo i djelo objavljeno pod pseudonimom traje 70 godina od dana zakonitog objavljivanja djela. Ako pseudonim ne ostavlja nikakvu sumnju u pogledu identiteta autora, ili ako autor za vrijeme roka otkrije svoj identitet, primjenjuje se rok od 70 godina od momenta njegove smrti. Autorsko pravo na kolektivnim djelima traje 70 godina od dana zakonitog objavljivanja djela. Što se tiče rokova koji važe za zbirke, nebitne promjene u izboru, usklađivanju ili rasporedu sadržaja zbirke ne produžavaju trajanje autorskog prava na zbirci. Kao nebitne promjene smatraju se dodavanja, ispuštanja ili druga preinačavanja u pogledu izbora, usklađivanja ili

rasporeda građe, koja su potrebna da zbirka zadrži svoj prvobitan karakter i namjenu, na način koji je predvidio njen autor.

Svi naprijed pomenuti rokovi počinju teći od 1. januara godine koja slijedi poslije godine u kojoj je nastala činjenica od koje se računa početak roka. Istekom rokova trajanja autorskog prava, autorsko djelo prestaje da bude autorskoppravno zaštićeno.

Shodno naprijed navedenom, treba dodati da autor ima mogućnost tkz. prava pokajanja, a isto daje isključivo pravo autoru da jednostranom izjavom volje raskine ugovor kojim je prenio autorska imovinska prava i uskrati dalje iskorištavanje svog djela ako za to ima ozbiljne moralne razloge i ako prethodno nadoknadi običnu štetu nosiocu tih prava.

Ostvarivanje autorskog prava

Autor može da ostvaruje svoja autorska prava sam ili posredstvom zastupnika. Zastupnik može da bude fizičko ili pravno lice kojeg autor ovlasti za zastupanje.

Autorska prava mogu se ostvarivati za svako pojedinačno autorsko djelo (individualno ostvarivanje prava) ili za više autorskih djela više autora zajedno (kolektivno ostvarivanje prava).

Kolektivno ostvarivanje prava uređuje se posebnim zakonom, odnosno Zakonom o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava, uz odgovarajuću primjenu mjerodavnih odredbi Zakona o autorskom i srodnim pravima.

Individualno ostvarivanje autorskih prava posredstvom zastupnika obuhvata zastupanje autora u pravnim poslovima s korisnicima, odnosno naručiocima njihovih djela, uključujući naplatu autorskih naknada i zastupanje autora u sudskim ili drugim službenim postupcima radi zaštite njihovih autorskih prava. Ukoliko autor ostvaruje svoja autorska prava pred sudom ili drugim državnim organom

posredstvom zastupnika koji je pravno lice, takav zastupnik ima pravo tražiti nagradu za svoje usluge i vraćanje troškova u vezi s obavljanjem tih usluga prema važećoj advokatskoj tarifi, ako ovlašteno lice pravnog lica ispunjava uslove za zastupanje pred sudovima ili drugim državnim organima.

Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava znači ostvarivanje ovih prava za više autorskih djela većeg broja autora zajedno posredstvom pravnih lica specijalizovanih samo za tu djelatnost, koja ispunjavaju sve uslove propisane zakonskim propisima, i koja imaju dozvolu Instituta za intelektualnu svojinu BiH. To znači da je obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava moguće samo ako su kumulativno ispunjeni sljedeći uslovi: 1) da je pravno lice specijalizovano samo za tu djelatnost, 2) da ispunjava sve uslove propisane zakonom, 3) da je za te poslove dobilo dozvolu Instituta za intelektualno vlasništvo BiH. Inače, najvažnija karakteristika Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava jeste odnos subordinacije prema Zakonu o autorskom i srodnim pravima. To znači da se ovaj zakon može primjenjivati samo i zajedno sa Zakonom o autorskom i srodnim pravima.

S obzirom na to da ovu organizaciju osnivaju autori, kolektivna organizacija je u mandatnom odnosu sa autorima i sve poslove obavlja u svoje ime a za njihov račun i u njihovu korist, što je jedna od najbitnijih karakteristika cijelog sistema kolektivnog ostvarivanja prava. Dakle, kolektivna organizacija je pravna osoba koja, uz dozvolu Instituta, obavlja poslove utvrđene zakonom, na osnovu ugovora sa autorom, odnosno na osnovu zakona, kao svoju jedinu i neprofitnu djelatnost. Takva pravna osoba ima status udruženja koje djeluje na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine. Za kolektivno ostvarivanje autorskih prava koja se odnose na istu vrstu prava na istoj vrsti djela može da postoji samo jedna kolektivna organizacija. Ovakvim rješenjem stvoren je zakonski monopol da se za

pojedine kategorije nosilaca prava može dati dozvola samo jednoj kolektivnoj organizaciji koja će djelovati na čitavoj teritoriji BiH.

Zaštita autorskog prava

Lice čija su zakonska prava povrijeđena može tražiti zaštitu tih prava i naknadu štete od njihovog povredioca prema opštim pravilima o naknadi štete. Jednaku zaštitu može tražiti i lice kojem prijete stvarna opasnost da će njegova prava iz Zakona biti povrijeđena. Ako je više lica ovlašteno da traži zaštitu prava, svako od njih može da traži zaštitu tog prava u cjelini, a ukoliko je više lica povrijedilo pravo iz Zakona, svako od njih odgovara za načinjenu povredu u cjelini.

Smatra se da je lice povrijedilo isključiva prava iz ovog zakona ako zaobiđe efektivne tehničke mjere koje služe za zaštitu autorskih djela ili predmeta srodnih prava.

Takođe, smatra se da je lice povrijedilo isključiva prava propisana Zakonom ako proizvede, uveze, distribuiše, proda, da u zakup, oglašava za prodaju ili daje u zakup ili posjeduje za komercijalne svrhe tehnologiju, uređaj, proizvod, sastavni dio ili kompjuterski program, ili pruža usluge koje se: predstavljaju, oglašavaju ili se njima trguje radi omogućavanja zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera; imaju samo ograničen komercijalni značaj ili upotrebljivost za druge svrhe osim za zaobilaženje efektivnih tehničkih mjera; koji su prvenstveno zamišljeni, proizvedeni, izrađeni, sastavljeni, prilagođeni ili učinjeni radi zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera.

Tehničke mjere, označavaju svaku tehnologiju, uređaj, sredstvo, proizvod, sastavni dio ili kompjuterski program koji su u normalnom toku svoje primjene namijenjeni da sprečavaju ili ograničavaju radnje koje nosilac prava iz ovog zakona nije dopustio. Te mjere smatraju se "efektivnim" kada nosioci prava iz ovog zakona korištenje svojih autorskih djela ili predmeta srodnih prava ograničavaju putem kontrole pristupa ili

putem zaštitnog postupka kao što su enkripcija, deformacija ili druga transformacija autorskog djela ili predmeta srodnih prava, ili putem mehanizma za kontrolu umnožavanja kojima se postiže cilj zaštite. Radnje koje su naprijed spomenute ne predstavljaju povredu prava ako se izvrše u pojedinačnom konkretnom slučaju radi provođenja zadataka javne sigurnosti ili bilo kojeg službenog postupka.

Ako je isključivo pravo iz Zakona povrijeđeno, nosilac tog prava podnošenjem tužbe kod nadležnog suda može zahtijevati:

- utvrđivanje učinjene povrede
- zabranu daljnjeg vršenja učinjene povrede i budućih sličnih povreda prestankom ili suzdržavanjem od radnji koje to pravo vrijeđaju,
- uklanjanje stanja nastalog povredom prava,
- povlačenje predmeta povrede iz privrednih tokova uz uvažavanje interesa trećih savjesnih lica,
- potpuno uklanjanje predmeta povrede iz privrednih tokova,
- uništenje predmeta povrede,
- uništenje sredstava koja su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjena ili se upotrebljavaju za činjene povreda i koja su vlasništvo povredilaca,
- prepuštanje predmeta povrede nosiocu prava uz plaćanje troškova proizvodnje,
- objavljivanje presude.

Pri odlučivanju o navedenim zahtjevima sud će uzimati u obzir sve okolnosti slučaja, naročito srazmjernost između težine učinjene povrede i zahtjeva, kao i interes ovlaštenog lica da se osigura efektivna zaštita prava. U postupku protiv lica čije su usluge bile upotrijebljene za povredu prava, a postojanje te povrede već je pravosnažno ustanovljeno u postupku prema trećem licu, pretpostavlja se da povreda prava postoji. Za sve povrede prava iz Zakona važe opšta pravila o naknadi štete i

odgovornosti za štetu, tako da je povredilac prava dužan platiti nosiocu prava odštetu u obimu koji se određuje prema opštim pravilima o naknadi štete, ili u obimu koji odgovara ugovorenoj ili uobičajenoj naknadi za zakonito korištenje djela ili predmeta srodnih prava određene vrste.

Ako je autorsko imovinsko pravo povrijeđeno namjerno ili krajnjom nepažnjom, nosilac prava može od povredioca tražiti naknadu do trostrukog iznosa ugovorene, a ako nije ugovorena, od odgovarajuće uobičajene naknade. Pri odlučivanju o zahtjevu za plaćanje penala sud će uzimati u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito obim nastale štete, stepen krivice povredioca, obim ugovorene ili uobičajene naknade i preventivni cilj penala.

Nezavisno od naknade imovinske štete, kao i u slučaju da takve štete nema, autor ili izvođač mogu tražiti da se dosudi pravična novčana odšteta za pretrpljenu duševnu bol zbog povrede moralnih prava. Pri odlučivanju o zahtjevu sud će uzimati u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito intenzitet i trajanje duševne boli uzrokovane povredom moralnih prava.

Takođe, sud može na prijedlog predlagača odrediti i privremenu mjeru. Sud će odrediti privremenu mjeru radi osiguranja zahtjeva ako predlagač učini vjerovatnim da je nosilac prava iz ovog zakona i da je njegovo pravo povrijeđeno ili da prijete stvarna opasnost od povrede. Pored toga, nosilac prava mora učiniti vjerovatnom i jednu od sljedećih pretpostavki:

- opasnost da će ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano,
- da je privremena mjera potrebna radi sprečavanja nastanka štete koju će kasnije biti teško popraviti, ili
- da pretpostavljeni povredilac, donošenjem privremene mjere koja bi se kasnije u postupku pokazala kao neopravdana, ne bi pretrpio

veće negativne posljedice od onih koje bi bez donošenja takve privremene mjere pretrpio nosilac prava.

Sud može odrediti za osiguranje zahtjeva, bilo koju privremenu mjeru kojom se može postići cilj osiguranja, a naročito: da se pretpostavljenom povrediocu zabrane radnje kojima se povređuje pravo Zakona i da se oduzmu, uklone iz prometa i pohrane predmeti povrede i sredstva povrede koji su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjeni, odnosno upotrebljavaju se za činjenje povreda.

Ako je mjera određena prije podnošenja tužbe, sud će u rješenju odrediti i rok u kojem predlagač mora da podnese tužbu radi opravdanja te mjere. Rok ne može biti duži od 20 radnih dana, odnosno 31 kalendarskog dana od dana dostavljanja rješenja predlagaču, zavisno od toga koji rok ističe kasnije. Sud mora odlučiti o prigovoru protiv rješenja o privremenoj mjeri u roku od 30 dana od dana podnošenja odgovora na prigovor, odnosno od isteka roka za podnošenje prigovora.

Mjere za osiguranje zaštite autorskog prava

a) Deponovanje i evidencija autorskih djela

S ciljem očuvanja dokaza ili iz drugih razloga, nosilac prava iz ovog zakona može deponovati originale ili primjerke svojih autorskih djela ili predmeta svojih srodnih prava u Institutu za intelektualnu svojinu Bosne i Hercegovine. Deponovanje djela upisuje se u knjigu evidencije autorskih djela koju vodi Institut za intelektualnu svojinu Bosne i Hercegovine. Dok se ne dokaže suprotno, smatra se da prava na djelima i predmetima srodnih prava koja su upisana u knjigu evidencije autorskih djela postoje i pripadaju licu koje je tamo naznačeno kao njihov nosilac. Knjiga evidencije autorskih djela je javna i jedinstvena za cjelokupnu teritoriju Bosne i Hercegovine. Ako postoji sumnja o tome da li se radi o djelu ili predmetu

srodnog prava prikladnom za upis u knjigu evidencije autorskih djela, mišljenje o tome daje Institut za intelektualnu svojinu Bosne i Hercegovine.

b) Carinske mjere

Nosilac isključivih prava prema Zakonu, koji opravdano sumnja da će doći do uvoza ili izvoza robe koja je proizvedena suprotno odredbama Zakona, može kod organa nadležnog za carinske poslove (carinski organ) podnijeti zahtjev za zaštitu svojih prava putem carinskih mjera privremenog zadržavanja robe od daljnjeg puštanja u promet. Zahtjev, mora da sadrži podatke o podnosiocu zahtjeva i o nosiocu isključivog prava iz ovog zakona, ako se ne radi o istom licu, detaljan opis robe, koji omogućava carinskoj ispostavi da je identifikuje, dokaze o tome da je podnosilac zahtjeva, odnosno njegov ovlaštenik, nosilac isključivog prava iz ovog zakona u vezi s tom robom, dokaze o tome da je isključivo pravo vjerovatno povrijeđeno, kao i druge podatke važne za odlučivanje o zahtjevu kojim raspolaže podnosilac, kao što su podaci o lokaciji robe i njenoj destinaciji, očekivani datum dolaska ili odlaska pošiljke, podaci o sredstvu transporta, podaci o uvozniku, izvozniku, primaocu, te vremenski period u kojem će carinske ispostave postupati prema zahtjevu i koji ne može biti duži od dvije godine od dana podnošenja zahtjeva. Ako carinski organ udovolji zahtjevu, on o tome obavještava sve carinske ispostave i nosioca prava.

Ako carinska ispostava pri provođenju carinskog postupka nađe robu koja odgovara opisu robe iz odluke carinskog organa, ona će tu robu privremeno zadržati od daljnjeg puštanja u promet. Odluka o privremenom zadržavanju robe uručuje se njenom uvozniku. U odluci o zadržavanju robe određuje se da se vlasnik robe, odnosno lice koje je ovlašteno za raspolaganje robom, u roku od deset radnih dana od dana privremenog zadržavanja, može izjasniti o tome da li se radi o krivotvorenoj robi, odnosno drugoj povredi prava iz ovog Zakona. Ako

carinska ispostava koja je robu privremeno zadržala ne primi pisano izjašnjenje vlasnika ili lica koje je ovlašteno da raspolaže robom, ona može na zahtjev i o trošku nosioca prava da robu oduzme i uništi. Ako vlasnik robe ili lice koje je ovlašteno da raspolaže robom, u roku podnese izjavu da se ne radi o krivotvorenoj robi, odnosno drugoj povredi prava iz ovog zakona, nosilac prava može u roku od deset radnih dana od prijema obavještenja o takvoj izjavi da podnese tužbu zbog povrede prava. Nosilac prava ili lice koje on ovlasti može za vrijeme privremenog zadržavanja izvršiti pregled i kontrolu robe i prateće dokumentacije u obimu koji je potreban za utvrđivanje njegovih zahtjeva i za ostvarivanje sudske zaštite njegovih prava uz osiguranje zaštite povjerljivih podataka. Pravo da izvrši pregled i kontrolu robe ima i njen uvoznik. Ako nosilac prava blagovremeno ne podnese tužbu, privremeno zadržana roba pušta se u traženu carinski dopuštenu upotrebu, odnosno promet.

Srodna prava

Srodna prava su prava koja imaju svoj poseban predmet zaštite, koji je uglavnom vezan uz autorska djela. U kategoriju srodnih prava ubrajamo:

1) Pravo izvođača;

Izvođači, u smislu Zakona, jesu glumci, pjevači, muzičari, plesači i druga lica koja glumom, pjevanjem, sviranjem, pokretima, recitovanjem ili interpretacijom na drugi način izvode autorska ili folklorna djela. Kao izvođači, takođe, smatraju se i režiseri pozorišnih predstava, dirigenti orkestara, vođe pjevačkih horova, te varijetetski i cirkuski umjetnici. Izvođač ima isključivo pravo: snimanja svog živog izvođenja, direktnog ili indirektnog reprodukovanja snimka svog izvođenja na bilo koji način i u bilo kojem obliku, prenošenja javnosti svog živog izvođenja, radiodifuznog emitovanja svog živog izvođenja, osim reemitovanja od organizacije ili uz dozvolu organizacije koja vrši emitovanja, činjenja dostupnim javnosti

snimaka svog izvođenja, distribucije primjeraka snimka svog izvođenja, davanja u zakup primjeraka snimka svog izvođenja.

Prava izvođača traju 50 godina od dana izvođenja. Ako je snimak izvođenja u tom roku zakonito izdat, ili zakonito saopšten javnosti, prava izvođača traju 50 godina od dana prvog izdanja ili prvog saopštavanja, zavisno od toga koji je dan bio ranije. Naprijed pomenuti rokovi počinje teći od 1. januara godine koja slijedi poslije godine u kojoj je nastala činjenica od koje se računa početak roka.

2) Pravo proizvođača fonograma;

Proizvođač fonograma, u smislu Zakona, jeste fizičko ili pravno lice koje preduzme inicijativu i snosi odgovornost za prvo snimanje zvukova jednog izvođenja ili drugih zvukova, ili onoga što predstavlja zvukove. Snimanje znači fiksiranje zvukova ili onoga što predstavlja zvukove na nosač s kojeg se oni mogu slušati, reprodukovati ili saopštavati putem određenog uređaja. Fonogram, jeste snimak zvukova izvođenja ili drugih zvukova ili onoga što predstavlja zvukove, osim ako se radi o snimku koji je uključen, odnosno ugrađen u audiovizuelno djelo.

Proizvođač fonograma ima isključivo pravo: direktnog ili indirektnog reprodukovanja svojih fonograma, na bilo koji način i u bilo kojoj formi, distribucije svojih fonograma, davanja u zakup svojih fonograma, činjenja dostupnim javnosti svojih fonograma.

Prava proizvođača fonograma traju 50 godina od dana prvog fiksiranja. Ako je fonogram u tom roku zakonito izdat, prava traju 50 godina od dana prvog izdanja. Ako fonogram u tom roku nije zakonito izdat, ali je zakonito saopšten javnosti, prava traju 50 godina od dana takvog prvog saopštavanja javnosti. Naprijed navedeni rokovi počinje teći od 1. januara godine koja slijedi poslije godine u kojoj je nastala činjenica od koje se računa početak roka.

3) Pravo filmskog producenta (proizvođača videograma);

Filmski producent (proizvođač videograma) je fizičko ili pravno lice koje u svoje ime daje inicijativu, prikuplja finansijska sredstva, organizuje,

rukovodi i preuzima odgovornost za fiksiranje audiovizuelnog djela ili slijeda pomičnih slika praćenih zvukom ili bez zvuka (videogram).

Filmski producent ima isključivo pravo: reprodukovanja svojih videograma, distribucije svojih videograma, davanja u zakup svojih videograma, javnog prikazivanja svojih videograma, činjenja dostupnim javnosti svojih videograma.

Prava filmskog producenta traju 50 godina od dana prvog fiksiranja videograma. Ako je videogram u tom roku zakonito izdat ili zakonito saopšten javnosti, prava traju 50 godina od dana takvog prvog izdanja ili dana takvog prvog saopštavanja, zavisno od toga koji dan je bio ranije.

4) Pravo organizacija za radiodifuziju i emisije;

Organizacija za radiodifuziju je pravno lice koje preuzima inicijativu i snosi odgovornost za proizvodnju emisije. Emisija podrazumijeva zvučni, vizuelni, odnosno zvučno-vizuelni sadržaj pretvoren u električni, elektromagnetni ili drugi signal koji se emituje radi saopštavanja javnosti.

Organizacija za radiodifuziju ima isključivo pravo: reemitovanja svojih emisija bežično ili putem žica, sekundarnog korištenja svojih emisija, ako se to radi uz naplatu ulaznica, snimanja svojih emisija, reprodukovanja snimaka svojih emisija, distribucije snimaka svojih emisija, činjenja dostupnim javnosti svojih emisija.

Prava organizacije za radiodifuziju traju 50 godina od dana prvog emitovanja.

5) Pravo proizvođača baze podataka;

Baza podataka, u smislu Zakona, jeste zbirka samostalnih djela, podataka ili druge građe u bilo kojem obliku koja je sistematski ili metodički uređena i pojedinačno pristupačna putem elektronskih ili drugih sredstava i kod koje je pribavljanje, verifikacija ili predstavljanje njenog sadržaja tražilo kvalitativno ili kvantitativno značajno ulaganje ljudskih, tehničkih ili finansijskih sredstava. Proizvođač baze podataka je

pravno ili fizičko lice koje preuzima inicijativu i preuzima rizik ulaganja naprijed navedenih sredstava, u njeno izrađivanje.

Zaštita baze podataka ili njenog sadržaja, nezavisna je od njene zaštite autorskim pravom ili drugim pravima. Uključivanjem građe u bazu podataka i njenim korištenjem ne smije se zadirati u prava koja postoje na toj građi. Zaštita baze podataka obuhvata: cjelokupan sadržaj baze podataka, svaki kvalitativno ili kvantitativno znatan dio sadržaja baze podataka, kvalitativno ili kvantitativno neznatne dijelove sadržaja baze podataka ako se ti dijelovi koriste ponavljano i sistematski, pa je to suprotno redovnom korištenju baze podataka ili u nerazumnoj mjeri nanosi štetu zakonitim interesima njenog proizvođača. Zaštita se ne odnosi na kompjuterske programe koji su korišteni za izradu baze podataka ili za rad s bazama podataka koje su dostupne elektronskim putem.

Proizvođač baze podataka ima isključivo pravo: reprodukcija svoje baze podataka, distribucije primjeraka svoje baze podataka, davanja u zakup primjeraka svoje baze podataka, činjenja dostupnim javnosti svoje baze podataka, drugog oblika saopštavanja javnosti svoje baze podataka.

Prava proizvođača baze podataka traju 15 godina od završetka njene izrade. Ako je u tom roku baza podataka zakonito objavljena, prava traju 15 godina od takvog prvog objavljivanja. Svaka kvalitativno ili kvantitativno znatna izmjena sadržaja baze podataka, uključujući izmjenu nastalu akumulacijom postepenih dopuna, brisanja ili izmjena, koja se može smatrati kao kvalitativno ili kvantitativno novo znatno ulaganje u tu bazu podataka, prouzrokuje početak ponovnog roka trajanja zaštite.

Ostale odredbe Zakona o autorskom i srodnim pravima koje se odnose na sastojke autorskog djela, pretpostavku autorstva, koautorima, autorima spojenih djela, sadržaju autorskih imovinskih prava i drugih prava autora, sadržajnim ograničenjima autorskog prava, početku i učincima isteka rokova trajanja autorskog prava, odnosu između autorskog prava i prava vlasništva, te o autorskom pravu u pravnom prometu, koja su detaljnije obrađena u prethodnom dijelu ovog rada, primjenjuju se na odgovarajući način i na srodna prava.

HELENA BABIĆ

advokat

Diplomirala je na Pravnom fakultetu u Banjaluci 2008. godine. U Advokatskoj firmi Sajić zaposlena je od 2011. godine kao advokatski pripravnik. U Imenik advokata Advokatske komore Republike Srpske upisana je 2015.godine. Član je Advokatske komore Republike Srpske.
Jezik: engleski

E-mail: helenaj@afsajic.com

Telefon: 051/227-624, 051/227-620

OGNJEN BOGDANIĆ

advokatski pripravnik

Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Banjaluci 2014. god. U Advokatskoj firmi Sajić zaposlen je od 2015. godine kao adv. pripravnik.

Jezik: engleski

E-mail: ognjen@afsajic.com

Telefon: 051/223-635, 051/227-620

Advokatska firma "Sajić" je ortačko društvo Banja Luka osnovano 2003.godine sa sjedištem u Banja Luci.

Bavimo se pretežno građanskim i privrednim pravom. Pružamo pravne savjete iz različitih oblasti prava, zastupamo klijente pred svim sudovima i državnim institucijama u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini, učestvujemo u pregovorima sa stranim i domaćim pravnim i fizičkim licima, dajemo mišljenje i preporuke u vezi sa primjenom propisa, i sl.

Naš tim broji 20 zaposlenih, od čega je 6 advokata. Svako od nas se specijalizuje za samo nekoliko užih pravnih oblasti, što nam omogućava da našim klijentima pružimo vrlo kvalitetnu, profesionalnu uslugu.

Advokatska firma „SAJIĆ“ o.d. Banja Luka, maj 2016.godine

